

FEDÉLZETI INERCIÁLIS ADATGYŰJTŐ RENDSZER ALKALMAZÁSA PILÓTA NÉLKÜLI REPÜLŐGÉPEKBEN

BEVEZETÉS

Magyarországon megszűnt a nagyoroszi (Drégelypalánk) lőtér, a térségben található egyetlen, légvédelmi rakétás éleslövészetre alkalmas hely. Így egyre kisebb szerepet kapnak a modellrepülőgépek a légvédelmi gyakorlatokon, mivel fő szerepüket — lelőhető céltárgy — elvesztették. Az Aero-Target Bt szembe-sült a tényekkel, így valószínűleg a fejlesztések és szolgáltatások iránya is a polgári, készenléti szolgálatok felé tolódik. Ezért egy univerzális irányító rendszer fejlesztését tűztük ki célul, melynek illesztése, hangolása az egyes repülőgép típusainkhoz hosszadalmas és nehézkes. A heurisztikus módszerrel történő hangolás kiváltására, első lépésként meg kell határozni a repülőgép, mint szabályozott szakasz matematikai modelljét! Ehhez szükségünk van egy olyan adatgyűjtő rendszerre, amely a repülőgép térbeli viselkedését és a bemeneti gerjesztő jelet rögzíti az idő függvényében. A repülőgép matematikai modelljének meghatározásához szükségünk van:

- az irányított szakasz bemeneti jelére (kormányfelület szögkitérés);
- az irányított szakasz kimeneti jelére (a repülőgép térbeli helyzete, szögelfordulás);
- a repülőgép térbeli gyorsulása;
- a repülőgép tengelyei körüli elfordulásra.

A megtervezésre kerülő adatgyűjtő egység az adatok utólagos kiértékelésével kalibráltan fogja a fenti adathalmazt szolgáltatni.

AZ ADATGYŰJTŐ EGYSÉG BEMUTATÁSA

A feladat

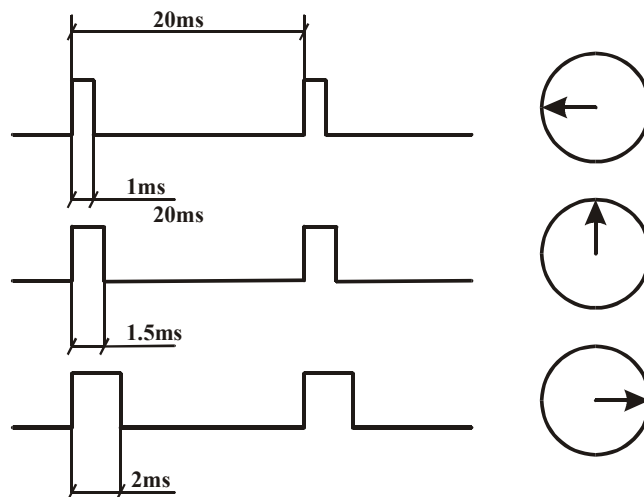
A feladat a repülőgép fedélzetén gyűjtött adatok egyszerű, hordozható adattároló eszközön való rögzítése, amely PC segítségével könnyen kiértékelhető, a szükséges adatok utófeldolgozás után kinyerhetőek. Az adatgyűjtőben nem szükséges az adatok matematikai feldolgozása, az a leszállás után a földön, nyugodt körü-

mények közt történhet. Az adatgyűjtő legalább 1 órányi mérési adatokat tudjon tárolni, a tápfeszültség megszűnte után is. Legyen egyszerűen kezelhető, a telepítése, felhasználása ne igényeljen különleges tudást, ezen kívül álljon ellen a repülőgép erős mechanikai rezgéseinek. Külső rádiófrekvenciás zavarvédelme legyen megfelelő. Kis fogyasztással, alkalmazhatónak kell lennie akkumulátoros üzemben.

Legelőször az adatgyűjtőben alkalmazott elektromechanikus szenzorok kerülnek ismertetésre a cikk következő részében.

Mechanikus modell szervók

Alacsony költségű vagy modellezők által gyártott pilóta nélküli repülőgépekbe általában kereskedelmi modell szervókat építenek, mivel nagy előnyük az olcsóság, sokrétűség, változatos méret, nyomaték és kivitel. Esetünkben a kormányfelületek kitérítést a szervók végzik így képezve integrált beavatkozó szervet. A gép átviteli függvényének meghatározásához a kormányfelületek szögkitérését szükséges mérni. Az adott bemeneti PWM¹ jelhez tartozó szögkitérését a szervó típusától, tápfeszültségtől, visszatérítő erőtol függően változó időn belül éri el, ezért kell a pillanatnyi szögkitérését mérnünk.

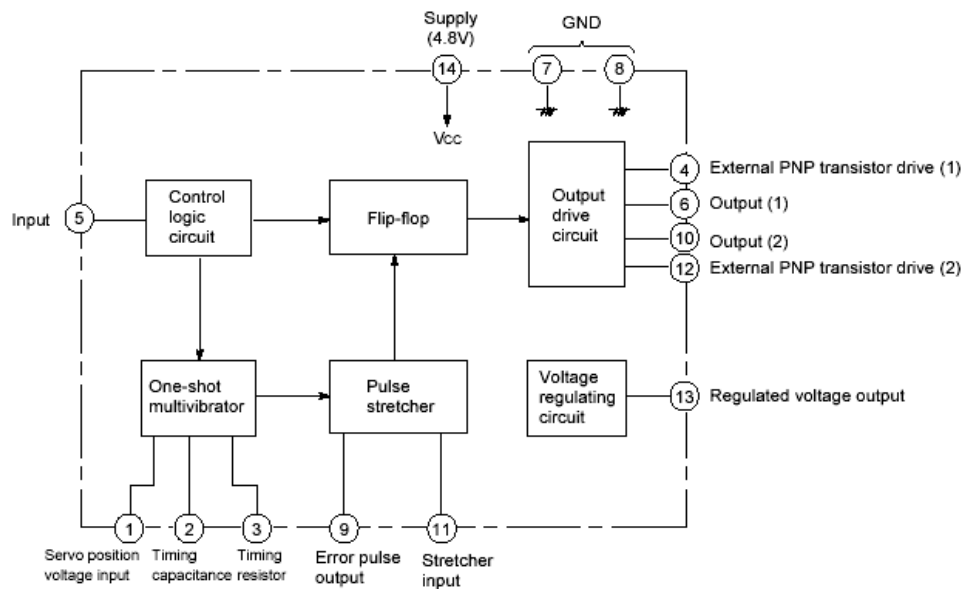
1. ábra. Modell szervó vezérlő jel

A modell szervók egy saját szabályzóval rendelkeznek, a szabványos bemeneti PWM parancs jelnek megfelelően a tengelyüket lineárisan arányos szöggel

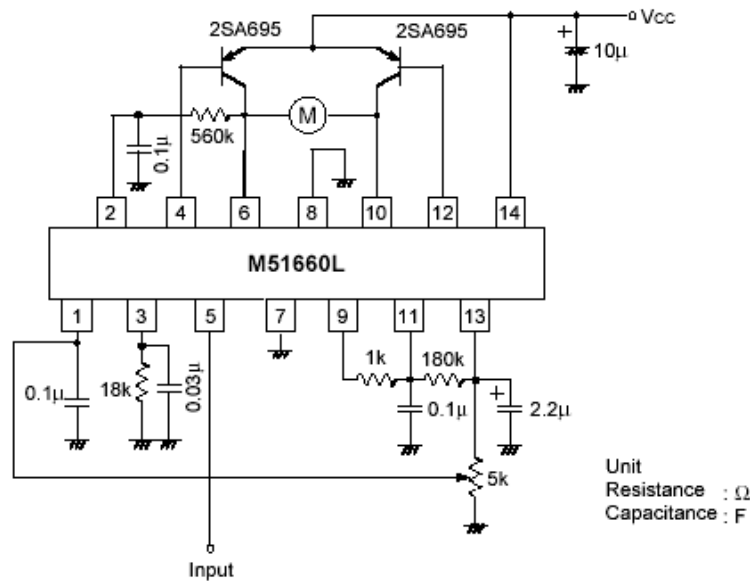
¹ Pulse Width Modulated – Impulzus szélesség modulált

fordítják el. A belső felépítésüket a szabályzó áramkör blokkvázlata alapján érthetjük meg. Többféle integrált áramkört is gyártanak modell szervókhoz, de működési elvük azonos.

Példaként a Mitsubishi gyártmányú M51660L áramkör került kiragadásra. A kormányfelület szöghelyzetének mérése szempontjából, az elfordulást érzékelő potenciométer áramköri szerepe érdekes. A szabályzó a tengellyel mechanikus kapcsolatban lévő potenciométeren lévő feszültséggel arányos szélességű impulzust állít elő. Ez az impulzus kerül összehasonlításra a bemenő parancsjel impulzusszélességével, ha keskenyebb, akkor a motorvezérlő a különbségi impulzust ad a motorra, míg el nem éri a bemenő jel impulzus szélességét. Ha szélesebb, akkor ellenkező polaritású különbségi impulzus kerül a motor bemenetére, míg a tengely a megfelelő pozícióba kerül. A szabályzó áramkör 3,5 V és 7 V közt működő képes, a névleges tápfeszültség 4,8 V. A szögelfordulás jeladó potenciométer, szélső kivezetésére névlegesen 2,45 V-os stabilizált feszültség kerül az IC belső stabilizátorából.

2. ábra M51660L szervó vezérlő integrált áramkör belső felépítése [1]

3. ábra. Modell szervo áramköri felépítése

Így az elfordulással lineárisan arányos 0 V-tól 2,45 V-ig terjedő feszültséget kapunk. Ahhoz, hogy a szögelfordulást tudjuk mérni, a modell szervókat módosítani szükséges, a potenciométer csúszkáját valamint a szervo elektromos földpontját ki kell vezetni. Egy összetett kis méretű repülőgépen általában 8 szervo elégséges, legfeljebb Y kábellel párhuzamosítva vannak. Ez esetben elhanyagolható hibával feltételezhetjük, a kormányfelületek egyszerre mozognak, tehát 8 mérőbemenet elégséges, a szögkitérésének méréséhez. A preparált szervókat célszerű a modellezők által használt gyorscsatlakozókkal ellátni. A mérő áramkör bemenetén célszerű egy aluláteresztő szűrőt alkalmazni, csökkentve a zajt és növelve a zavarvédelmet. A terhelő kapacitása a potenciométer kimenetén nem okoz gondot, mert az időzítő elemei a szabályzónak máshol találhatóak, a csúszka egy feszültség bemenetre csatlakozik. A mérőáramkör bemeneti ellenállását célszerű 100 kΩ-os nagyságrendben megválasztani.

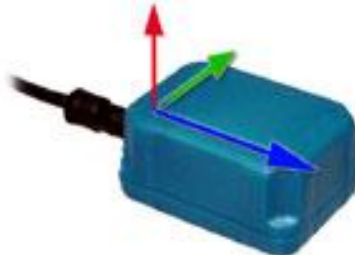
XSENS inerciális navigációs egység jellemzői

Az XSENS MT9 modult valós idejű, nagy pontosságú térbeli iránymeghatározásra fejlesztették. Ez a modul nem igényel semmilyen külső jelet, takarásmentes kilátást az irány meghatározásához, ezen felül elhanyagolható a mért jelek hőmérséklet függése. Az MT9 igen kis méretű, kompakt egység mely alkalmas mozgáskövetésre például a következő alkalmazásokban:

- mozgáselemzés;

- rehabilitáció;
- ergonómia;
- virtuális valóság;
- sportok;
- inerciális navigáció;
- gépjárműkövetés;
- hajó- és bója navigáció;
- robotika;
- UAV navigáció.

Az MT9-es modul egy digitális mérőegység, amely a 3D-s gyorsulás, mágneses térerősség vektort, és szögsebességet képes mérni.

4. ábra. XSENS MT9 egység

A modul MEMS szenzorokat tartalmaz, a szögelfordulás mérő Analog Devices gyártmányú MEMS² giroszkópok adataiból a gyors elfordulás követhető, az ugyancsak Analog Devices gyártmányú gyorsulásmérők és a föld mágneses terét érzékelő mágneses szenzorok biztosítják az abszolút irány referenciát, így használatuk csökkenti a giroszkópok integrális hibáját.

XSENS MT9 iránymérési jellemzői 1. táblázat

Dinamika tartomány	minden térbeli szög
Szögfelbontás	0,05°
Sztatikus pontosság	<1°
Dinamikus pontosság	3° RMS
Bekapcsolási idő	50 ms
Mintavételi frekvencia	100 Hz

A fenti táblázatból látható, hogy a modul szögfelbontása és pontossága kiváló, alkalmassá teszi inerciális navigációs rendszerben való alkalmazásra. A modul alkalmazása során a következő előnyöket biztosítja:

- alacsony fogyasztás;
- kiváló nullpont stabilitás;

² Micro Electromechanical Sensor

- ráláthatóság nélküli működés;
- gyors, valós idejű működés;
- kompakt, kis méret, széles felhasználhatóság;
- emberi mozgáskövetésre tervezett;
- digitális szenzor rendszer;
- könnyű integrálhatóság bármely rendszerbe.

XSENS MT9 modul fizikai jellemzői 2. táblázat

Interfész	Soros digitális, RS232C
Tápfeszültség	5,5 V
Áramfelvétel	40 mA
Működési hőmérséklet tartomány	5 °C - 45 °C
Fizikai méretek	39 x 54 x 28 mm
Tömeg	40 g

A fenti táblázatban jól szemlélteti a szenzor fizikai méreteit, ez alapján be-
látható, hogy kisebb pilótánélküli repülőgép is könnyen hordozhatja a modult

XSENS MT9 abszolút határadatai 3. táblázat

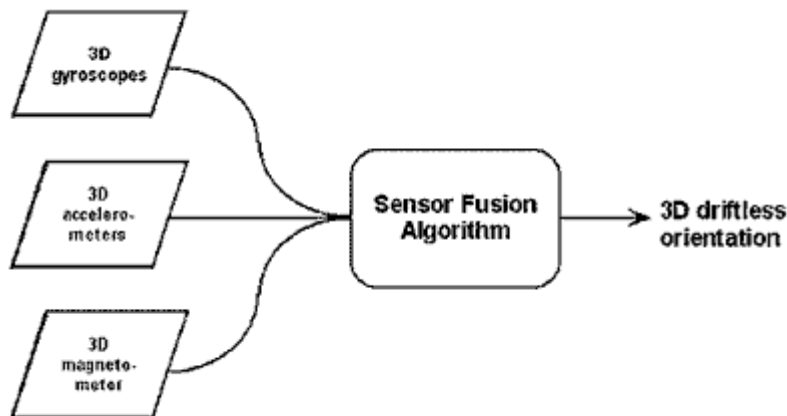
Ütés	5000 m/s ²
Tápfeszültség	-0,3 V – 12 V
Működési / Tárolási hőmérséklet	-5 °C – +60 °C

Alkalmazás során ügyelni kell, hogy az abszolút határadatokat semmilyen
körülmények közt sem szabad túllépni, különösen a maximális gyorsulás értéket
és a tápfeszültség nagyságát. A modult csak stabilizált tápegységről szabad mű-
ködtetni valamint rugalmas felfüggesztést és habszivacs ágyat kell alkalmazni a
repülőgépbe való rögzítés során, így csökkentve a károsodás esélyét landoláskor.

XSENS modul szenzor specifikációja 4. táblázat

		<i>Szögsebesség</i>	<i>Gyorsulás</i>	<i>Mágneses mező</i>	<i>Hőmérséklet</i>
<i>Egység</i>		°/s	m/s ²	mGauss	°C
<i>Dimenzió</i>		3	3	3	-
<i>Méréstartomány</i>	Egység	±900	±20	±750	-55...+125
<i>Linearitás</i>	%	1	0,2	1	<1
<i>Nullpont stabilitás</i>	Egység/°C	15	0,02		
<i>Skálatényező stabilitás</i>	%/°C	0.3	0,02	0,5	-
<i>Zaj</i>	RMS	0.7	0,01	4,5	0,0625
<i>Sávszélesség</i>	Hz	50	10	10	

A fenti táblázat szerint követhetőek a modulban helyet foglaló szenzorok elektromechanikus paraméterei, azok stabilitási adatai.

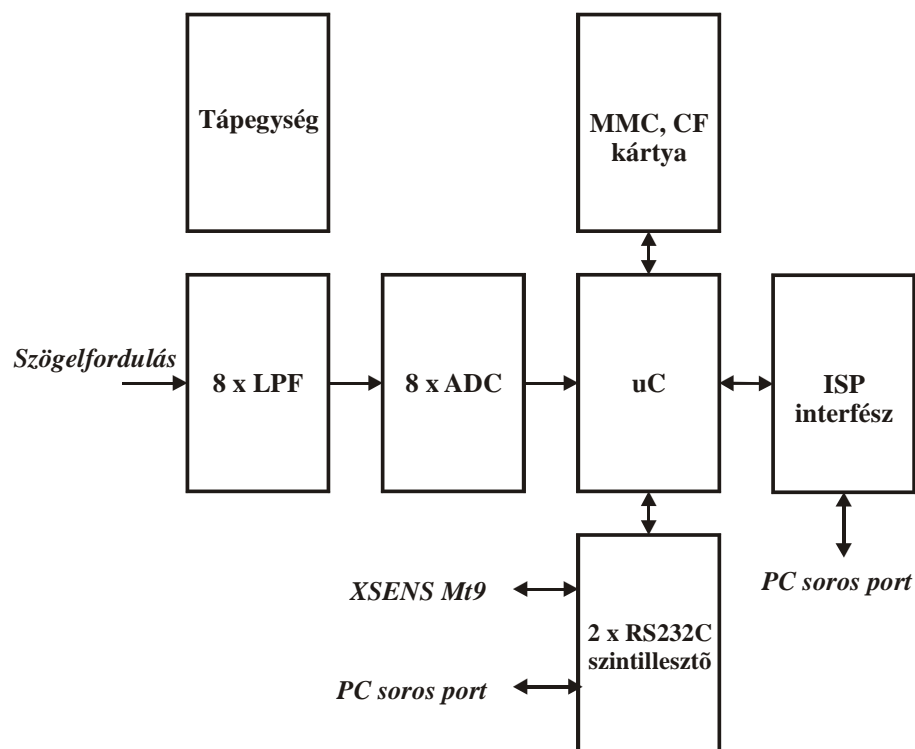

5. ábra. Szenzor fúziós algoritmus

A modul a soros portján keresztül a nyers szenzor adatokat küldi a külvilág felé. A modul PC-hez vagy egyéb számítógéphez csatlakoztatva, egy külső Motion Tracker nevű program dolgozza fel a kalibrálatlan adatokat. A gyári kalibrációs fájl segítségével, a szenzor fúziós algoritmussal 3D-s quaternion / Euler szögelfordulási adatok, 3D-s gyorsulási, 3D-s szögsebességi és 3D-s mágneses adatok nyerhetőek valós időben a modulból. A program képes előzőleg rögzített nyers szenzor adatok feldolgozására is. A szenzor fúziós algoritmus megvalósítása PC-n a legegyszerűbb, a gyári függvény könyvtárakkal, de költséghatékonyabb mikro-vezérlővel a nyers szenzor adatokat rögzíteni, és utána kiértékelni a PC-s programmal. Ezzel a megoldással egyéb adatok is rögzíthetőek [2].

Az inerciális adatgyűjtő rendszer

Az adatgyűjtő egység egy ATMEL ATMEGA128-as processzorra épül, ami vezérli a MT9-es modult és kiolvassa soros porton keresztül 115 200 Bd/s-os sebességgel, másodpercenként 100-szor az inerciális adatokat. Az egység nyolc darab tízbites analóg-digitális átalakítót tartalmaz belső referenciával, mindegyik bemeneten aluláteresztő szűrő és túlfeszültség védő áramkör kombinációjával. E bemenetekre csatlakoznak az átalakított szervók, mint szögelfordulás jeladók a 0 V és 2,5 V közti kimeneti feszültségükkel. A szervók csatlakozására szabványos modellező gyorscsatlakozókat kerülnek alkalmazásra.

6. ábra Az adatgyűjtő rendszer blokkvázlata

Az adatokhoz a mikro-vezérlő belső rendszeridejéből képzett időbélyeg kerül hozzárendelésre. A mikro-vezérlő természetesen kvarc stabil időalappal rendelkezik. Az adatokat mentése a digitális fényképezőgépekben alkalmazott néhány MByte-os kapacitású MMC³ vagy CF⁴ kártyára történik FAT 16-os PC kompatibilis fájl rendszerben. Az adatok egyszerű USB⁵ portra köthető kártyaolvasóval vagy az adatgyűjtő soros portján keresztül PC-re menthetőek. Az egység második portja ezen kívül beállítási funkciókat is szolgál. A berendezés széles bemeneti feszültségtartományú kapcsolóüzemű tápegységet tartalmaz, lehetővé téve az akkumulátoros üzemet.

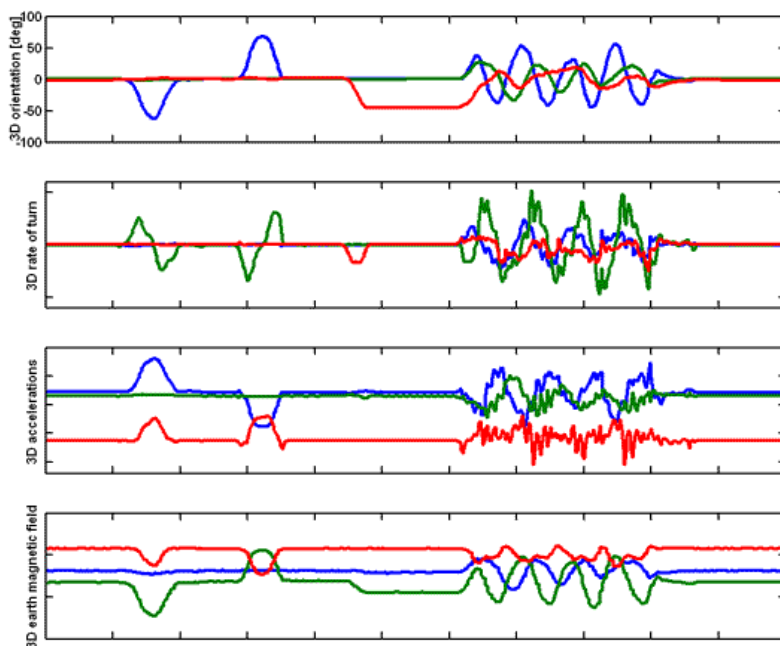
Várható eredmények

A berendezést egy berepült és stabilan működő repülőgépre lesz elhelyezve, a számunkra érdekes és a robot által használt kormányfelületek szervoinak jeleit gyűjtve.

³ Multimedia Card – Multimédia Kártya

⁴ Compact Flash Card – Kompakt Flash Kártya.

⁵ Universal Serial Bus – Univerzális Soros Busz

5. ábra. Minta irány, gyorsulás, elfordulás, mágneses tér időfüggvények [3]

Az adatgyűjtő és az inerciális szenzor fizikailag elkülönült egységet képez, de a repülőgépben egy jó mechanikus rezgéscsillapítású habanyagból készült bölcsőben fekszenek. A repülőgép irányítása normál modellezők által használt távirányítóval történik az Aero-Target Bt pilótája által. A pilóta egy kormányfelületet, például az oldalkormányt adott előre meghatározott szöggel kitéríti, az adatgyűjtő eközben a repülő és a kormányszervek viselkedését rögzíti. Az adatok PC-n történő feldolgozása után a fenti ábrához hasonló térbeli irány, gyorsulás, elfordulás, mágneses tér időfüggvények sorokat fogunk kapni. Ezek és az adott kormányfelület kitérés időfüggvénye alapján a repülőgép identifikációja elvégezhető.

ÖSSZEGZÉS

Az ismertetésre került adatgyűjtő kifejlesztése és alkalmazása esetén, lehetővé teszi a pilótánélküli repülőgépek gyors identifikációját, így meggyorsítva a megfelelő minőségi paraméterekkel rendelkező szabályzó tervezését a tesztelt géphez. Az Aero-Target Bt sokrétű pilóta nélküli repülőgép parkkal rendelkezik, ezért nagy segítséget jelent ez a módszer a repülőgép fedélzeti szabályzóinak

behangolásához. A szimuláció eredményeképpen nyert szabályzó minőségi paramétereinek ellenőrzéséhez is kiváló eszköz az inerciális adatgyűjtő. Az ellenőrzés során, ha a szabályzó nem felel meg az előre lefektetett specifikációnak, akkor a matematikai modell pontosításával és új szabályzó tervezésével, elérhetjük a kívánt eredményt. Tehát nélkülözhetetlen eszköz UAV-k fedélzeti szabályzó rendszereinek tervezéséhez, behangolásához.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] Mitsubishi, M51660L, Servo Motor Control For Radio Control, Datasheet.
- [2] Xsens, MT9 and MT6 Technical Documentation, February 21, 2003.
- [3] www.xsens.com, 2004-07-05 19:46